

AFAAN AMAARAA, AFAAN TIGRII, FI AFAAN OROMOO WIIKIIPIDIYAA GUMAACHUU KESSATTI QORMAATA JIRU HUBACHUU

Barreeffama saayinsii guutuu Hellina Hailu Nigatu, John Canny fi Sarah Chasins
Hiikkaan isaa Ayantuu Sheleme
Fulbaana, 2017

Wiikiipiidiyaan insaayikiloooppiidiyaa bilisaa afaanota 300 ol ta'een kan argamu yoo ta'u, walumaa galatti barruulee miliyoona 191 ol qaba. Ibsi mul'ata Wiikiipiidiyaa waltajjii "namni tokkoon tokkoon pilaaneetii kanarra jiru hundi walitti qabama beekumsa namaa hunda bilisaan akka argatu" ta'uu dha. Garuu mul'anni kun jiraatus afaanonni hundinuu wal fakkaataadhaan bakka bu'an miti.

Afaanonni daataa dijiitaalaan argaman baay'ee hin qabne yeroo baay'ee afaanota 'qabeenya xiqqaa' jedhamanii waamamu. Ramaddiin kun afaanota Itoophiyaa dabalatee afaanota Afrikaa keessaa harka caalu kan hammatudha. Hojii kana keessatti addatti qormaata Afaan ,Afan Oromo, Amharic, and Tigrinya Wiikiipiidiyaan qoranneerra. Afaanonni kun jecha isaaniitiin 'qabeenya xiqqaa' jedhamanii waan hin ibsamneef, kanaa mannaa barruu kana irraa hafe keessatti tokkoon tokkoon afaanii maqaa mataa isaatiin waamna ykn ibsa hanqina daataa akka waliigalaatti fayyadamna. Kunis jechootaa fi akkaataa miseensonni hawaasaa afaan ofii jecha isaaniitiin itti waamaman seera qabeessa taasisuu irraa akka of qusatu abdii qabna.

Qormaata gumaachitootni Wiikiipiidiyaa afaanota odeeffannoo baay'ee hin qabneen mudatan hubachuuf qorannoo gaggeessineen, qorannoo (1) marii waltajjii Wiikiipiidiyaa irraa ragaa xiinxallee (2) hirmaattonni 14 barruu Afaan Tigrii, Afaan oromo ykn Amaariffaan barreessuuf yaaluu isaanii ilaalle. Argannoo keenya irratti hundaa'uun teeknooloojiiwwan afaanii hunda hammate ijaaruu yaada dizaayinii ni kennina. Barreeffama kana keessatti argannoowwan maxxansa keenya irraa argaman kanneen [asitti](#) argamuu danda'an gabaabsinee dhiyeessina.

HAALA WIKIPIIDIYAA AMMAA AFAAN AMAARAA, TIGIRINYAA FI AFAAN OROMO

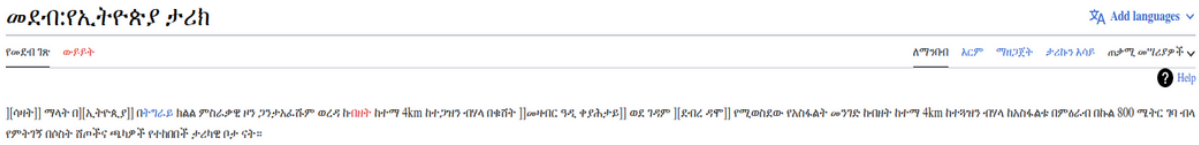
Walumaagalatti, Wiikiipiidiyaan afaanota sadan keessatti baay'ina, qulqullinaa fi barbaachisummaa isaatiin akka rakkatu ilaalleerra. Gama baay'inaan yoo ilaalle, baay'ina barruulee afaanota sadan kanaaf dhiyaatan irratti qaawwi guddaan akka jiru ilaalleerra. Wal bira qabamee yoo ilaalamu wiikiipiidiyaa Tigrinyaa irrattibarreeffamoonni 304 yoo ta'an, afaan Arabaatiin 650,000 ol ta'u. Akkasumas barreeffamoonni haaraan guyyaatti baay'inni isaanii wal bira qabamee yoo ilaalamu haala nama sodaachisuun gadi aanaa ta'uu fi lakkoofsi gulaaltota sochii qaban afaanota kanaaf kanneen qabeenya olaanaa qabaniidha.

Wiikiipiidiyaanis afaanota daataa muraasa qaban yoo ilaalle qulqullina isaatiin baay'ee rakkata. Fakkii 1a irratti, suuraa barreeffamaa Wiikiipiidiyaa Tigrinyaa seenaa mata duree jecha tokko qabu, maqaa nama dhuunfaa qabu argina. Fakkii 1b barruu Wiikiipiidiyaa Afaan Amaaraa mata duree "Seenaa Itoophiyaa" jedhuun kan agarsiisu yoo ta'u, kunis hima dheeraa tokko kan ta'ee fi bakka magaalaa tokko naannoo Tigraay keessa jirtu ibsudha. Xiqqeessinee yoo ilaalle, barreeffamoonni afaanota kanaa irra caalaan isaanii hima tokko akka qaban akka fakkii 2 irratti fiixeewwan giraafii isaanii keessatti mul'atutti ni argina. Walbira qabamee yoo ilaalamu, afaan Arabaa naannoo hima 10tti olka'iinsa akka qabu ilaalleerra. Akkasumas afaanota sadan kanaaf

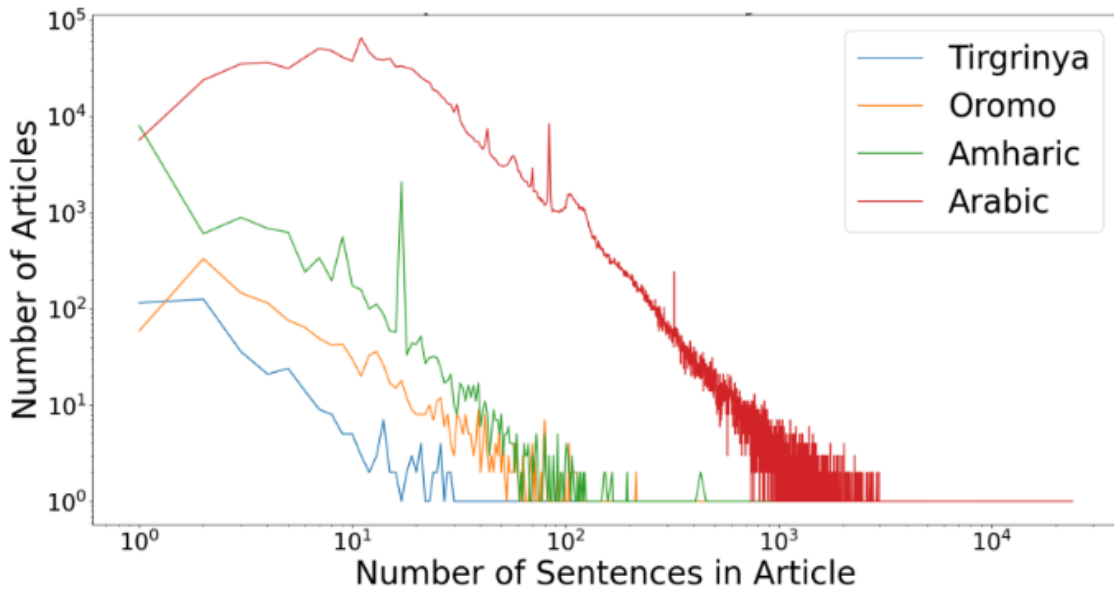
barruu tokkoof hima baay'inaan kudhan ykn dhibbaan yoo ta'u, afaan Arabaatiin ammoo kumaa fi kuma kudhaniin akka ta'e ilaalleerra.

Fakkii 1a. Fakkii iskiriinii barruu Wikiipiidiyaa Tigrinyaa irraa

Fakkii 1b. Fakkii iskiriinii barruu Wikiipiidiyaa Amaaraa irraa.

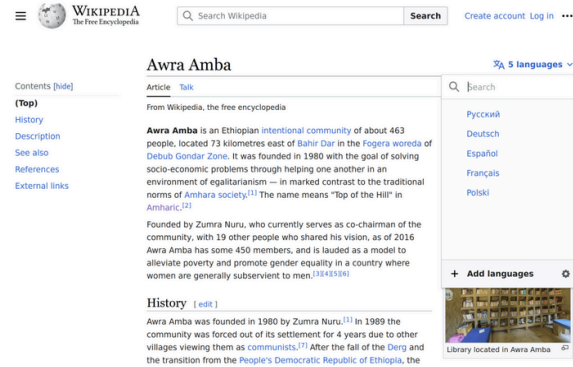

Fakkii 2. Plootii raabsa lakkoofsa himaa barruu tokkoof Amaaraa, Tigrinyaa, Afan Oromoo, fi Wikiipiidiyaa Arabaa agarsiisu.

Wiikiipiidiyaan afaanota akkasiiitiinis dhimmoota barbaachisummaa qaba. Fakkiin 3 barruu fuula guddaa Wiikiipiidiyaa afaan Amaaraa irratti barreeffame tokko kan agarsiisu yoo ta'u, kunis waa'ee burger Big Mac kan ilaallatu yoo ta'u, yeroo barreeffamni kun barreessinutti mana nyaataa McDonald's Itoophiyaa keessa hin jiru. Gama biraatiin barreeffamni waa'ee hawaasa beekamaa Habashaa Awraa Ambaa afaanota jahaan kan dhiyaatu yoo ta'u, isaan keessaa tokkollee kan Itoophiyaa miti.

(a) Amharic article about the Big Mac burger.

(b) English article about a famous community in Ethiopia.

Fakkii 3. Fak 3a Itoophiyaa keessatti manneen nyaataa McDonald's hin jiraatin iyyuu barruu fuula guddaa Wiikiipiidiyaa Amaaraa irratti waa'ee burger Big Mac agarsiisa. Gama biraatiin barreeffamni waa'ee hawaasa beekamaa Itoophiyaa Awraa Ambaa (Fak. 3b) Wiikiipiidiyaa irratti afaanota shaniin kan argamu yoo ta'u, isaan keessaa tokkollee afaan Itoophiyaa miti.

MALA ITTIN HOJATTAMU

Hanqinoota Wiikiipiidiyaa keessatti afaanota sadan armaan olitti ibsaman ilaalchisee gaaffii qorannoo, “Gumaachitoonni afaanota sadan sana dubbatan yeroo kuusaa beekumsaa toora interneetii waliin walqunnaman qormaata akkamii isaan mudata? Gaaffii qorannoo keenyaa deebisuuf qorannoo lama gaggeessine. Qorannoon tokkoffaa keessatti ragaa marii waltajjii walitti qabnee qormaata gumaachitootni Wiikiipiidiyaa irratti mari’atan hubachuuf xiinxala mata duree induktiivii fayyadamne. Gumaan afaanota kanaan gadi aanaa waan ta’eef, gufuulee iddoo kana keessatti seenuu hubachuuf gumaachota haaraa 14 waliin qorannoo gaaffii haala dubbii (contextual inquiry study) gaggeessineera.

ARGANNOOWWAN

Qorannoowwan kana yeroo gaggeessinu Wiikiipiidiyaan afaanota kanaaf maaltu akka dogoggora ta'e sirriitti baruuf jirra jennee seenne. Gufuwwan kun qormaata adda ta'e garuu wal-qunnamtii kan walqunnamtii Wiikiipiidiyaa, meeshaalee deeggarsa afaanii, fi qormaata hawaasa-siyaasaa hammate irraa kan ka'e ta'uun isaa ni mul'ata.

Qormaata walqunnamtii Wiikiipiidiyaa

1. Walqunnamtiin Wiikiipiidiyaa yeroo tokko tokko qajeelfama afaanota naannoo fi Ingiliffaan makame qabaata ture. Fakkeenyaaf, suuraa iskiriinii hirmaattota keenya

keessaa tokko waliin fakkii 4 irratti mul'ate keessatti dogongorri hayyamaa afaan Tigrinyaatiin “sababoota armaan gadiitiin fuula kana uumuun siif hin hayyamamu” jedhee sababoota Afaan Ingiliffaatiin tarreessuuf itti fufa.

ኢትዮጵያ ግንባርና ልማት ባንክ

አብ ውሽጢ ዌብ ፓጅ ድለይ

መለሰ ሙንት ፍጠር ብመንነት እተው ...

Permission error

ማዕዘን ምዕደፍ ኮይኖር ከድ ፍጠር መሰርሒታት ጎ

በዚ ዝሰፊሉ ምዃንታት፡ ነዚ ገጽ ከትሩፕቲ ጭቓድ ይብልካን፡-

Your IP address is in a range that has been blocked on all Wikimedia Foundation wikis.

The block was made by Operator673. The reason given is *Webhosting provider Contact stewards if affected*.

Start of block: 19:40, 20 ጥፊ 2022
Expiry of block: 19:31, 20 ጥፊ 2025

Your current IP address is 212.47.226.238. The blocked range is 212.47.224.0/19.

Please include all above details in any queries you make. If you believe you were blocked by mistake, you can find additional information and instructions in the [No open proxies global policy](#). Otherwise, to discuss the block please post a [request for review on Meta-Wiki](#). You could also send an email to the [stewards VRT queue at stewards@wikimedia.org](mailto:stewards@wikimedia.org) including all above details.

ከፊት ለፊት ብዛዕ ዌብ ፓጅ ፍጅ ሓሳብን ጽርቲ ትርጉም ምዃንታት ስታቲስቲክስ መግለጺ ከኪታን

WIKIMEDIA
powered by
MediaWiki

Activate Windows
Go to Settings to activate Windows

Fakkii 4. Dogoggora hayyamaa afaan Tigrinya Wiikiipiidiyaa qajeelfama afaan Ingiliffaa fi Tigrinyaan walitti makame waliin.

2. Jechoonni teeknikaa fi saayinsii afaanota naannoo keessatti argaman gumaachotaaf hin beekan. Hirmaattonni keenya jechootni buttooni fi hidhannoo irratti barreeffaman maal jechuu akka ta’an hubachuuf rakkachuu isaanii fi gocha tokko raawwachuuf hidhannoo sirrii ta’e argachuuf rakkachuu isaanii ilaalleerra. Hirmaattonni keenya tokko tokko kana loqoda waliin walqabsiisuun, jechi “loqoda biraa irraa ta’uu akka danda’u agarsiisa. Dabalataanis, hirmaattonni jechoonni tokko tokko garmalee jecha jechaatti akka ta’an ykn haasawa guyyaa guyyaa keessatti akka hin fayyadamne ibsaniiru.
3. Odeeffannoon bakka qabamee fi kallattiin hin argamu. Hirmaattonni keenya gochoota murtaa’an raawwachuuf Wiikiipiidiyaan alatti barbaaduu akka qaban ilaalleerra, fakkeenyaaf barruu tokkotti fakkii dabaluuhaaf.

MEESHAALEE DEEGGARSAA AFAANOTAAF

1. Iskiriipitii Ge’eziiin dijiitaalaan barreessuun rakkisaadha. Hirmaattonni gosoota kiiboordii adda addaa 7 kan fayyadaman yoo ta’u, hundi isaanii qormaata mataa isaanii qabu turan, Xiinxala waltajjii keenyaa keessatti gumaachitootni kiiboordii Laatiin irratti hundaa’e fayyadamuun iskiriipitii Ge’ez barreessuu yeroo akka fudhatu arganneerra.
2. Duudhaan afaaniin dubbatamu haala amma beekumsa toora interneetii irratti eegamu keessatti ni bada. Hirmaattonni bifa barreeffamaa beekumsa toora interneetii irratti eegamu cimsinee yeroo fudhannu seenaa fi beekumsa karaa duudhaa afaaniin kunuunfame dhiisuu yaaddoo qaban kaasaniiru.
3. Meeshaaleen hiikkaa maashinii barbaachisummaa aadaa kan hin qabnee fi oomishaalee keessatti loogii fi summii kan fiduudha. Hirmaattonni keenya meeshaalee

hiikkaa maashinii yeroo fayyadaman, bu'aan argame barbaachisummaa aadaa akka hin qabne ilaalle, fakkeenyaaf, jechoota akka 'ehel wehachen aleke' jecha jechaatti hiikuu. Meeshaaleen hiikkaa maashiniis sirna kalaandarii Itoophiyaa hin herregani. Kanarraa ka'uun barruulee waggaa of keessaa qabaniif, bu'aan hiikkaa sirna kalaandarii akkamii akka fayyadamu kan agarsiisu ykn gara kalaandarii Itiyoophiyaatti kan hin jijjiiramne yoo ta'u, kunis barruulee seenaatiif burjaajii fida.

DHIMMOOTA HAWAASA SIYAASAA

1. Tarkaanfiiwwan nageenya saayibarii gumaachan sochii VPN sababa dhimma siyaasaatiin VPN akka fayyadaman dhorku. Hirmaatonni keenya hedduun tajaajila VPN waliin walitti dhufeenya qabaachuu isaaniitiin Wiikiipiidiyaaf gumaacha akka hin goone ugguramaniiru. Haa ta'u malee, yeroo nuti walga'ii gaggeessinutti waltajjiwwan akka Telegram fi YouTube Itiyoophiyaa keessatti waan cufamaniif hirmaatonni VPN waliin wal qunnaman.
2. Barreeffamoonni hayyootaa waa'ee hawaasaa daangeffamanii fi afaanotaan daran xiqqaadha. Hirmaatonni keenya barruulee saayinsii barreeffamoota isaanii mirkaneessan argachuun akka isaan rakkisu ilaalleerra. Tokkoffaa, akka waliigalaatti waa'ee hawaasaa hanqinni qabeenya hayyootaa ni jira. Lammaffaa, qabeenyi yeroo jiraatullee Afaan Ingiliffaa ykn afaanota Awurooppaa birootiin ni argama. "Alaa, Haaroldota addunyaati!" hirmaatonni keenya tokko akkas jedhe yeroo tarree wabiiwwan barruu waa'ee Aste Yohaannis barreesse keessatti ilaalu.
3. Gumaacha irratti danqaaleen maallaqaa ni jiru. Hirmaatonni keenya beekumsa afaan isaaniitiin ykn waa'ee hawaasa isaaniitiin oomishuuf yeroo yaalan maxxansaalee kaffaltii duuba jiran argachuuf akkamitti akka rakkatan kaasaniiru. Xiinxala waltajjicha keenya keessatti gumaachitoota keessaa tokko afaan isaaniitiin gumaacha akka godhaniif intarneetii waliin wal qunnamsiisuuf daataa moobaayilaa guutuun akka barbaachisu kaasuun isaa ilaalleerra.

TEKNOOLOOJIIWWAN HUNDA HAMMATE IJAARUU

- A. **Walqunnamtii Wikipieda:** Qormaata ilaalle irratti hundaa'uun, karaalee walqunnamtii Wikipieda's afaanota kanaaf fooyyessuuf gargaaran ni argina. Fakkeenyaaf, Wiikiipiidiyaan teeknooolojii Language Indentification fayyadamuun barruulee fi fuula afaanota walmakaa qaban ofumaan alaabaa kaa'uu danda'a. Wiikiipiidiyaanis gumaachitootni loqoda barruu tokko itti gumaachan akka itti dabalalan hayyamuu danda'a, kanaaf namoonni barruu sana loqoda adda ta'een uumuun, kan fakkeenyaaf qubee adda addaa qabaachuu danda'u, irra deddeebiin carraaqii akka hin goone.
- B. **Hiikkaa Maashinii:** Qorattoonni meeshaalee Hiikkaa Maashinii irratti amaloota jijjiirraa guyyootaa fi waggoota caaseffama qabu kan hayyamu dabaluu danda'u, kanaaf barreeffamoonni seenaa sirrii ta'anii akka turaniif. Akkasumas summii fi loogii afaanota kanneeniin hiikkaa hir'isuu irratti qorannoon ni jira.
- C. **Akkaataa Galtee:** Barreeffama gara kuusaa beekumsaa toora interneetii galchuuf kiiboordii Laatiin irratti hundaa'e irratti hirkatanii deemuu mannaa, afaanota kanaaf sagalee irraa gara barruutti deemuuf sirnoota Ofumaan Beekamtii Dubbii fayyadamuun carraan jira. Dabalataanis, gumaachi bifa sagalee gaarii hin taane, gara barreeffamaatti

jijjiiruun osoo hin barbaachisin beekumsa adda durummaan duudhaa afaaniin dabarfame hammachuu fi kunuunsuufis hayyamuu danda'a.

Goolaba

Barreeffama kana keessatti rakkoolee gumaachitootni yeroo Wiikiipiidiyaa irratti Affaan Amaaraa, Afaan Afan Oromoo, fi Tigrinyaan barreessuuf yaalan isaan mudatan ilaalleerra. Xiinxala keenya irratti hundaa'uun, teeknooloojiiwwan afaanii hunda hammate ijaaruuf carraa dizaayinii tuuta tokko yaada dhiyeessina. Kuusaa beekumsaa toora interneetii kan akka Wiikiipiidiyaa keessatti gumaachuu barbaadaniif fi dhiisuun murtoo miseensota hawaasaa fi dubbattoota afaanota ta'uu akka qabu cimsinee barruu kana xumurra. Yeroo ammaa kana dizaayiniin keenya teeknooloojiiwwan adda addaa fi dhimmoota hawaas-siyaasaa gumaacha gochuuf gufuu ta'a. Hojiin keenya hawaasni Wiikiipiidiyaa ykn kuusaa beekumsaa biroo kamiyyuu gumaachuu akka qabu hin himatu. Kanaa mannaa, teeknooloojiiwwan hunda hammate ijaaruuf carraquu qabna, filannoo gumaachuu–ykn gumaachuu dhiisuu–dubbatoota afaanota sanaaf dhiisuu qabna.